

Lisa 1. Kooskõlastusringil tehtud märkused ja nendega arvestamine

Ettepaneku tegija	Märkused	Märkusega arvestamine
Heli Koit	<p>Minu kahe lähiküla külaseltsidest üks on just likvideeritud ja teine likvideerimisel. Entusiasmi on raugenud. Külas elaval inimesel on muidki muresid, kui kevadest sügiseni külaplatsi niita oma muruniidukiga. Toetusrahaga ostetud külakiik on peagi lääpas ja plats võssa kasvanud.</p> <p>Meie vallas vajab praegu toiduabipakke 120 perekonda, kus kasvab 300 last. Kas kujutate ette, et nemad käivad ringi ja teevad annetusi siia ja sinna MTÜdele?</p> <p>Vabatahtlik töö? Andke andeks, mul tuleb oma elektriarve siiski pärisrahaga kinni maksta ja naisena on mul tasustamata tööd oma kodus hommikust õhtuni.</p>	<p>Üldine kommentaar</p> <p>Eestvedajate väsimine ja järelkasvu tekitamine on oluline teema, mis on programmi fookuses ka. Eesmärk ei ole, et kõik inimesed annetaksid, oleksite vabatahtlikud jne. Küll aga soovime inimesi innustada olema aktiivsed, et nad suudaksid vajadusel olla abiks kasvõi nendele samadele perekondadele.</p>
MTÜ Estorada, Nikolai Pavlenko	<ol style="list-style-type: none"> <li data-bbox="501 745 1384 911">1. Ei saa olla normaalset tegevust ilma aruandluseta. Käesoleval ajal ei ole nii Riigikogu kui ka kohaliku omavalitsuse volikogu liikmetel kohustust oma valijate ees kasvõi kord aastas aru anda. Juhtimissüsteem ei saa olla efektiivne, kui ei ole personaalset vastutust. <li data-bbox="501 919 1384 1085">2. Täna kahjuks ei ole ka suured omavalitsused (Tallinn ja Tartu ehk välja arvatud) võrdväärset partnerit üldriiklikele struktuuride ja organisatsioonidele küllap ei ole vaja tagasi pöörduda endise maavalitsuste süsteemi juurde, aga mingis vormis võiks maakondade administratiivse staatuse taastada küll. <li data-bbox="501 1093 1384 1297">3. Paljuski ei ole täna selge esmatasandi ühiskondlike organisatsioonide roll (korterühistud, kogukonna-,küla-, tänava-, majanduskogud). Ei ole selged näiteks külavanema volituste piirid. Nendes organisatsioonides peegelduvad nagu veetilgas kõik ühiskondlikud ja riiklikud probleemid. Arvate võib, et just see on riigihaldusministri tegevusala. 	<ol style="list-style-type: none"> <li data-bbox="1411 745 2040 770">1. Üldine kommentaar, ei ole asjakohane <li data-bbox="1411 919 2040 944">2. Üldine kommentaar, ei ole asjakohane <li data-bbox="1411 1093 2040 1265">3. Arvestatud Küla- ja alevikuvanemate kaasamine on üks programmi tegevuste mõõdikutest. Samuti on üks alatulemus sõnastatud „Külaseltside tegevus on toetatud“

Eesti Kirikute Nõukogu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Teeme ettepaneku sõnastada programmi eelnõu lk 3 esimesed kaks lauset järgmiselt: „Eestis on umbes 22 500 mittetulundusühendust. Neist umbes 800 on sihtasutused (SA) ning üle 500 usulised ühendused.“ 2. Teeme ettepaneku asendada programmi eelnõu lk 7 lause kolme lausega järgmiselt: „Eesti MTÜdel on 2018. a lõpu seisuga kokku ligi 736 000 (sisaldab korduvaid liikmeid), usulistel ühendustel enam kui 420 000 liiget. Usuliste ühenduste liikmetest umbes 400 000 kuuluvad Eesti Kirikute Nõukogu liikmeskirikutesse ning nende omaalgatusliku ja suures osas vabatahtliku tegevuse kaudu panustatakse nii kogukonna kultuurilise, haridusliku, sotsiaal- kui noorsootöö edendamisse. Kogukonna- ja valdkonnaüleseid küsimusi arutatakse ja lahendatakse ning tehakse koostööd sõltumata liikmelisusest MTÜs või usulises ühenduses.“ 3. Teeme ettepaneku jätta Programmi eelnõu lk 14 tegevuse 1.5 kirjeldusest välja teine lõik („Käesoleva sajandi jooksul ...“). Seal sisalduvate hinnangute esitamine, kuivõrd see on osaliselt vaieldav, ei ole hädavajalik programmitegevuse kirjeldamisel, mis puudutab usuvabaduse tagamist. Lõigu viimase lause, mis puudutab usulist radikaliseerumist, säilitamine võiks siiski olla asjakohane, kui Programmi koostajad leiavad sellele sobiva koha (võib säilitadagi senise lõigu teksti asemel ainult selle viimase lause). 4. Teeme ettepaneku täiendada oluliste alatulemuste loetelu ka punktiga „Vabariigi Valitsuse ja Eesti Kirikute Nõukogu ühishuvide saavutamiseks vajalike strateegiate väljatöötamises osalemine“ (vastutajaks Siseministeerium), mis on samuti üks nendest tegevustest, mis usuliste ühendustega seotud asjade korraldamisega seonduvalt on Siseministeeriumi põhimääruse §-s 20 nimetatud. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Arvestatud 2. Arvestatud 3. Mitte arvestatud Tegemist on usuvabaduse tagamise olukorrajelduse osaga. 4. Arvestatud
Martin Noorkõiv	Lisada alatulemusena e-kogukondade toetamine näiteks järgmises sõnastuses: "E-kogukondade tegevus on toetatud"	Arvestatud Programmi tegevuse kirjeldust on täiendatud e-kogukondadega.

<p>Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik, Helen Mikkov</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ettepanek lisada näitena ka Changemakers Academy programmid lk 3 lõigus „Väljaspool kooli ja koolidega koostöös pakutakse teatud võimalusi kodanikuhariduse omandamiseks – nii toimib näiteks Kogukonnapraktika algatus, Ettevõtlik kool ja Junior Achievementi ettevõtlusõpe.“ 2. Programmi visioon: Eestis on aktiivsed, avatud, haritud ja ettevõtlikud inimesed, kes kogukondade ja vabaühenduste kaudu seisavad demokraatlike väärtuste, sidusa ning vaba ja turvalise ühiskonna eest ning võtavad vastutust ja panustavad riigi kestlikkusse. Riigis on mitmekesised läbipaistvad kodanikualgatuse ja sotsiaalse ettevõtluse toetamise võimalused ja toetatakse uusi lähenemisi ja lahendusi ning võimaldatakse kogukondadel otsuste tegemisel kaasa rääkida. Siia lisan "sotsiaalse ettevõtluse" eraldi juurde, sest kodanikualgatus võib viidata ka üksikisikutele ja ühendustele, mitte registreeritud organisatsioonidele. Sotsiaalne ettevõtlus kui formaalne juriidiline tegevus võiks seetõttu eraldi olla välja toodud. 3. Punktis 1.3: Võimekad vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted tegevuste all - Loodud on ligipääs mõjust lähtuva juhtimise digitaalsetele tööriistadele ja koolitustele. Siia lisan sõna "digitaalsetele", sest mõju mõõtmise ja selle hindamise juures on oluline tööriistad võimalikult paljude huvilisteneni toimetada. <i>Digitaalne</i> on selleks kõige skaleeritavam viis 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Arvestatud 2. Mitte arvestatud Programmi visioon on kokku lepitud programmi koostamise juhtrühmas ja kooskõlastatud EKAK ühiskomisjoniga. Kodanikualgatuse mõiste ei välista sotsiaalseid ettevõtteid. 3. Arvestatud
<p>Kaarel Haav</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Üldeesmärk aastaks 2030: SM kodulehele www.siseministeerium.ee/kodar2030 on koostatud aktiivsete kodanike ja nende ühenduste kujunemiseks vajalik mõistesüsteem ja õppematerjalid. Aktiivsetel kodanikel ja nende ühendustel on piisavalt võimalusi selle kaasaegse kodanikuhariduse teadmiste, mõistete, nende kasutamise oskuste ja hoiakute omandamiseks. 2. Sõnastada programmi neli tegevust konkreetselt ja täpsemalt: Eestis on piisavalt palju eri vanusegruppide inimesi, kes on tutvunud kaasaegse kodanikuharidusega ja kasutavad seda kogukonna, ühiskonna ja riigi ees seisvate probleemide lahendamisel. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mitte arvestatud Programmi üldeesmärk on tugev kodanikuühiskond, mis ei välista ettepanekus kirjeldatud. 2. Arvestatud Programmi tegevused on kokku lepitud programmi juhtrühmas ja need katavad kogu kodanikuühiskonna arendamise maastiku. Ettepanek on programmi tegevusteks liiga

	<p>KOV-ides on kodanikuharidust ja osalusdemokraatiat tundvaid ja arendavaid ametnikke, kes arendavad viljakat ja tihedat koostööd aktiivsete kodanike, ekspertide ja nende ühendustega.</p> <p>Vabaühendustes ja sotsiaalsetes ettevõtetes on mitmeid aktiviste, kes tunnevad huvi kaasaegse demokraatia ja kodanikuhariduse vastu ja kes on saanud sellega tutvuda ja kes taotleavad selle kasutamist oma koostöös KOV, riigiasutuste ja Riigikoguga.</p> <p>Riigikogu, valitsusasutused ja KOV soovivad järgida kaasava poliitika eetikakoodeksit ja annavad kõigile aktiivsetele kodanikele, ekspertidele, huvigruppidele ja ühendustele piisavalt võimalusi nende abistamiseks ühiste probleemide lahendamisel.</p> <p>3. Hetkeolukord. Lisada tekst:</p> <p>Eestis on sotsiaalteadlasi, nii ülikoolides kui ka vabatahtlikena ja vabaühendustes, kes on kodanikualgatuse korras uurinud osalusdemokraatiat ja kaasamist avalikus, äri ja mittetulundussektoris, Eesti ja Euroopa Liidu demokraatia arengu tendentse ja demokraatlikku kodanikuharidust. Eestis on välja töötatud demokraatiahariduse põhimõistete süsteem, mida oleks vaja levitada ka vabaühenduste hulgas. See kontseptsioon täiendab ja arendab Euroopa Nõukogu demokraatliku kodaniku käsitluse printsiipe, samuti M. Lagerspetzi Kodanikuühiskonna lühisõnastiku (2004, 2006, 2007) ja kodanikuhariduse ülevaate (2008) seisukohti. Kõike seda hakatakse kasutama aktiivsete kodanike ja nende ühenduste harimisel. Nad varustatakse põhimõistete süsteemiga, arendatakse nende teadmiste kasutamise oskusi Eesti demokraatia analüüsimisel ja oma tegevuste kavandamisel. See võimaldaks viia kodanike ja riigi koostöö uuele tasemele.</p> <p>4. Visioon aastaks 2030: Kasutada senise sõnastuse (lk. 1) asemel konkreetsemat väljendusviisi: „Eestis toimub aktiivsete kodanike, nende ühenduste ja riigi ning teiste avalike sektori asutuste koostöö Eesti riigi, majanduse, poliitika, hariduse ja ühiskonna teiste sektorite probleemide ühiseks ja kooskõlastatud lahendamiseks. Riik toetab aktiivsete kodanike, ekspertide ja nende ühenduste tegevust, kes panustavad riigi ja ühiskonna ees seisvate ülesannete lahendamisele.“</p>	<p>detailne, kuid need põhimõtted on osa alatulemustest.</p> <p>3. Arvestatud Programmi alatulemus on „Analüüsitud ja uuendatud on sotsiaalainete õppekavasid demokraatia ja kodanikupädevustega“, mis sisaldab ettepanekus kirjeldatud põhimõtteid.</p> <p>4. Mitte arvestatud Programmi visioon on kokku lepitud programmi juhrühmas ja kooskõlastatud EKAK ühiskomisjonis. Visioon ei välista ettepanekus kirjeldatud.</p>
--	--	---

	<p>5. Kodanikuühiskonna määratlus, lk. 2. Kodanikuühiskonda (KÜ) võib määratleda kitsalt, riigikeskselt ja laialt, ühiskonnakeskselt. Kitsas määratlus isoleerib KÜ avalikust ja äri sektorist. See on ka senises tekstis („Kodanikuühiskonnana mõistetakse riigist ja äri elust suhteliselt sõltumatut ühiskonnasfääri, kus üksikisikud ja rühmad teevad oma huvide ja väärtuste edendamiseks koostööd“.)</p> <p>Kuna avalik sektor peaks tegutsema ühiskonna heaks, siis peaks see olema ka kodanikuühiskonna osa. Laiemas tähenduses on KÜ avaliku sektori asutuste ja töötajate koostöö aktiivsete kodanike ja nende ühendustega riigi ja ühiskonna ees seisvate probleemide lahendamisel. Kui „üksikisikud ja rühmad teevad oma huvide ja väärtuste edendamiseks koostööd“, ja teevad seda ainult omavahel, siis see ei ole seotud kodanike ja riigi mõistega.</p> <p>Avaliku sektori teenistujad teevad seda tööd teenistuslepingu alusel tasuta eest, vabatahtlikud aga kodanikualgatuse korras ilma regulaarse tasuta. Kodanikeühiskonnaga selle sõna tõelises tähenduses on tegemist siis, kui avalik sektor ja vabatahtlikud teevad koostööd. Kõik aktiivsed kodanikud ja nende ühendused on saanud oma võimaluste piires panustada riigi ja ühiskonna arengusse. Kõik avaliku sektori asutused ja nende ametnikud võtavad head ettepanekud vastu ja realiseerivad need. Sellega saavad riigiametnikud ja -asutused oma ülesandeid kõige paremini täita, pealegi veel odavamalt.</p> <p>Sellega seostuvad ka annetused. Need kodanikud, ühendused ja firmad, kel pole endal ideesid riigi ja KOV asutuste abistamiseks, need võiksid annetada nendele kodanikele ja ühendustele, kes abistavad riigi ja KOV asutusi vabatahtlikult ja ilma tasuta.</p> <p>6. Asendada lõik lk. 2: „Vabaühendustele pakutakse toetusi ja tugiteenuseid ning tegeletakse keskkonna loomisega, et võimaldada vabaühendustel ja sotsiaalsetel ettevõtetel osutada (avalikke) teenuseid. Lisaks tegeletakse kaasamise, riigi ja vabaühenduste strateegilise partnerluse edendamisega ning vabaühenduste rahastamise korrastamisega“.</p> <p>Sõnastada see lõik lk. 2 selgemalt:</p>	<p>5. Arvestatud Kodanikuühiskonna mõistet on täpsustatud vastavalt Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioonis toodule. Definiitsioon ei välista ettepanekus kirjeldatud.</p> <p>6. Üldine kommentaar Ettepanekus kirjeldatud aktiivsete kodanike, ekspertide ja nende ühenduste osalemine käib kirjeldatud kaasamise mõiste alla.</p>
--	--	--

	<p>Aktiivsetele kodanikele, ekspertidele ja nende ühendustele võimaldatakse osalusdemokraatia ja partnerluse kaudu osaleda KOV ja riigiasutuste plaanide koostamisel ja täitmisel, tulemuste analüüsimisel ja hindamisel, riigi ja ühiskonna arendamisel. Nähakse ette selle tegevuse õiglast rahastamist ja toetuste pakkumist. Toetusi ja tugiteenuseid pakutakse ka teistele vabaühendustele ja sotsiaalsetele ettevõtetele, kes osutavad riigile, KOV ja ühiskonnale vajalikke avalikke teenuseid.</p> <p>7. Meetme mõõdikud. Lk. 3.Lisada: MTÜ-de arv, kes tegelevad kodanikuühiskonna uurimisega ja kodanikuhariduse arendamisega. Vabatahtlike ekspertide arv, kes tegelevad kodanikuühiskonna uurimisega ja kodanikuhariduse arendamisega. Kodanike, ühenduste ja firmade arv, kes annetavad KOV ja riigiasutusi abistavatele vabatahtlikele ekspertidele ja nende ühendustele. Nendele vabatahtlikele ekspertidele ja nende ühendustele annetatud summa.</p> <p>8. Mõõdik: poliitika kujundamise kvaliteet. Mõõdikuks võiks olla vabatahtlike ekspertide ja ühenduste poolt Riigikogule, ministeeriumitele ja teistele riigiasutustele esitatud ettepanekute arv, nendest vastu võetud ettepanekute arv, tagasi või kõrvale lükatud ettepanekute arv, viimaste kõrvale lükkamise põhjendamiste arv.</p> <p>9. Lisada tegevuse 1.1 lk 3 teise lõiku järgnev täiendav tekst: Vajadus on arvestada EN demokraatiahariduse ja demokraatliku kultuuri käsitlusi, kaasamise käsitlusi, seniseid uurimusi ja artikleid demokraatiahariduse käsitlemise kohta ühiskonnaõpetuse ainekavades ja õpikutes Eestis ja Euroopa Liidus. Tuleb lähtuda aktiivse kodaniku kujundamise eesmärgist õppekavades ja sotsiaalainete kavades ja varasemates EKAK-des. Kasutada aktiivse kodaniku sotsiaalteaduslikku kontseptsiooni ja tugevdada sotsiaalse ning kodanikupädevuse käsitlemise ja kujundamise sotsiaalteaduslikke ja pedagoogilisi aluseid, sealhulgas uurimusi ja juhendeid kaasamise kohta. Selleks on vaja välja töötada vajalikud materjalid, mõisted ja mõistesüsteemid. Need materjalid on vaja digitaliseerida ja avada</p>	<p>7. Mitte arvestatud MTÜ-de arv, kes tegelevad kodanikuühiskonna uurimise ja kodanikuhariduse arendamisega, ei ole otseselt programmi tegevuse mõõdik.</p> <p>8. Mitte arvestatud Ettepanekute arv ei ole programmi mõõdikutesse sobilik. Oluline on kvaliteet ja ettepanekute sisu, mida mõõta on paraku keeruline.</p> <p>9. Mitte arvestatud Programmi alatulemus on „Analüüsitud ja uuendatud on sotsiaalainete õppekavasid demokraatia ja kodanikupädevustega“, mis sisaldab ettepanekus kirjeldatud põhimõtteid.</p>
--	--	--

	<p>avalikuks kasutamiseks Siseministeeriumi kodulehel. Selliselt ulatuvad poliitilist osalust toetava kodanikuhariduse võimalused ka tänase keskealise ja vanema põlvkonnani. Kodanikuhariduse teadmiste levitamisse ja õppematerjalide arendamisse kaasatakse nii ülikoolide kui ka vabaihenduste vabatahtlike sotsiaalteaduste ja demokraatiahariduse ekspertide ja ühenduste panus.</p> <p>10. Asendada kodanikuhariduse määratlust järgnevaaga: Kodanikuharidus on teadmiste (mõistete) ning nende kasutamise soovide (väärtushinnangute) ja oskuste kogu, mis on vajalik aktiivseks ja vastutustundlikuks osalemiseks ühiskonnaelus, nii tööorganisatsioonides ja kohalikus kogukonnas kui ka riigis. Selliselt haritud inimene teab oma võimalusi ühiskonnaelu mõjutamiseks ja otsustes kaasa rääkimiseks. (Teisisõnu on tal nii tahe, võimalused kui ka pädevus teostada end täieõigusliku kogukonnaliikmena.) Kodanikuharidus ei võrdu kodakondsusharidusega, vaid selle eesmärk on võimaldada kogu riigi elanikkonnale riigi demokraatliku arengu jälgimiseks ja toetamiseks vajalike teadmiste, mõistete, oskuste ja hoiakute süsteem. Siin peaks viitama peale Leif Kalevi (2018) ja Piret Taluri (2008) ka Maie Kiiseli (2017 ja 2018) ja Kaarel Haava artiklitele (2010, 2018 jt.). Neis on esitatud aktiivsetele kodanikele vajalik ja piisav mõistete süsteem. Need viited on ettepanekute lõpus.</p> <p>11. Asendada lk 4 lõik „Vajadus on tugevamalt lõimida koolivälised...” uue sõnastusega: Vajadus on arvestada EN demokraatiahariduse ja demokraatliku kultuuri käsitlusi, seniseid uurimusi ja artikleid kaasamise, osalusdemokraatia ja demokraatiahariduse kohta, samuti nende käsitlemise kohta ühiskonnaõpetuse ainekavades ja õpikutes Eestis ja Euroopa Liidus. Aktiivse kodaniku kujundamise eesmärki õppekavades ja sotsiaalainete kavades tuleb täita. Selleks on vaja tugevdada sotsiaalse ning kodanikupädevuse käsitlemise ja kujundamise sotsiaalteaduslikke aluseid ning kasutada aktiivse kodaniku sotsiaalteaduslikku kontseptsiooni. Selleks on vaja välja töötada vajalikud materjalid, mõisted ja mõistesüsteemid. Need materjalid on</p>	<p>10. Arvestatud Viide lisatud.</p> <p>11. Mitte arvestatud Sõnastus ei välista ettepanekus kirjeldatud.</p>
--	---	---

	<p>vaja digitaliseerida ja avada avalikuks kasutamiseks Siseministeeriumi kodulehel. Selliselt ulatuvad poliitilist osalust toetava kodanikuhariduse võimalused ka tänase keskealise ja vanema põlvkonnani. Kodanikuhariduse teadmiste levitamisse ja õppematerjalide arendamisse kaasatakse mitte ainult ülikoolide, vaid ka vabatahtlike sotsiaalteaduste ja demokraatiahariduse ekspertide ja ühenduste panus.</p> <p>12. Olulised alatulemused 2021-2024. Lk. 6. Esitada tegevus 1 uues sõnastuses. „Analüüsitud ja uuendatud on sotsiaalainete õppekavasid demokraatia ja kodanikupädevustega“. -> Analüüsitud on ühiskonnaõpetuse ainekavu, õpikuid ja õppematerjale ning nende vastavust aktiivsete kodanike kujunemise eesmärgile. Neid materjale on täiendatud vajalike mõistete ja mõistesüsteemidega, mis tagavad selle eesmärgi saavutamise nii haridussüsteemis kui ka väljaspool seda. Vastutaja: TÜ RAKE. Seotud osapool: Eesti Ajaloo ja Ühiskonnaõpetuse Õpetajate Selts (EAÜS).</p> <p>13. Muuta teise tegevuse sõnastus: „Koostatud on analüüs ja ettepanekud tervikliku kodanikuhariduse väljaarendamiseks“. -> Koostatud on kodanikuhariduse õppematerjalid „Kodanikuhariduse alused“ aktiivsete kodanike kujunemise, selleks vajalike mõistete, oskuste ja väärtuste kohta. Vastutaja: TÜ RAKE. Seotud osapool: EAÜS.</p> <p>14. Lisada järgmised tegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • SM kodulehele on koostatud aktiivsete kodanike ja nende ühenduste kujunemise kontseptsioon, mis sisaldavad vajalike mõistete ja oskuste süsteemi ning nende omandamiseks vajalikud õppematerjalid. Vastutaja: TÜ RAKE. Seotud osapool: Eesti Ajaloo ja Ühiskonna Õpetajate Selts. • /SM kodulehele www.siseministeerium.ee/kodar2030 on koostatud aktiivsete kodanike ja nende ühenduste kujunemiseks vajalik mõistesüsteem ja õppematerjalid. Aktiivsetel kodanikel ja nende ühendustel on piisavalt võimalusi selle kaasaegse kodanikuhariduse teadmiste, 	<p>12. Mitte arvestatud Programmi alatulemus on „Analüüsitud ja uuendatud on sotsiaalainete õppekavasid demokraatia ja kodanikupädevustega“, mis sisaldab ettepanekus kirjeldatud põhimõtteid.</p> <p>13. Mitte arvestatud Programmi alatulemuses ei saa tuua välja konkreetset õppematerjali, kui sellist plaani teadaolevalt ei ole.</p> <p>14. Üldine kommentaar Ettepanekud sisalduvad programmi alatulemustes.</p>
--	--	--

	<p>mõistete, nende kasutamise oskuste ja hoiakute omandamiseks.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kodanikuhariduse aluseid on täiendatud aktiivsete kodanike ja töötajate kaasamise käsitlusega tööorganisatsioonides. Vastutaja: Eesti Vabahariduse Liit (EVHL). Seotud osapool: EAÜS. • Kodanikeühendustele võimaldatakse täiendõpet kaasaegse kodanikuhariduse omandamiseks Kodanikuhariduse aluste, kaasaegsete ühiskonnaõpikute ja muude materjalide abil. Vastutaja: EVHL. Seotud osapool: Eesti Ajaloo ja Ühiskonnaõpetuse Õpetajate Selts. • Kodanikuhariduse eksperte ja aktiviste tunnustatakse kodanikupäeva aumärgiga. Vastutaja: Siseministeerium. • Vabatahtlike kodanikuhariduse ekspertide ja aktivistide panust tunnustatakse ja tasustatakse. Vastutaja: Siseministeerium. <p>15. Üldine kommentaar: Tegevus 1.4. Läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine. Strateegiline partnerlus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Strateegiline partnerlus tähendab sageli seda, et asutusel on endal voli valida endale partnereid ja otsustada, millist osa need mängivad. Kas nad peamiselt õigustavad ja kiidavad asutuse tegevust või analüüsivad seda kriitiliselt ja pakuvad enda abi puuduste ja vigade kõrvaldamisel. • Kaardistatud on ekspertide ja ühenduste kaasamise olukord Riigikogu ja Valitsuse tasemel. • Kaardistatud ja analüüsitud on strateegilise partnerluse mõistet ja kasutusel olevaid eri vorme, kas selle eesmärk on peamiselt leida partnereid, kes õigustaksid ja kiidaksid asutuse tegevust või kes analüüsivad seda kriitiliselt ja pakuvad enda abi puuduste ja vigade kõrvaldamisel. • Kaardistatud on juhtumid, kus mõne eksperdi või ühenduse ettepanekud asutuse töö eesmärkide saavutamiseks on kõrvale lükatud ja seda pole põhjendatud. 	<p>15. Mitte arvestatud</p> <p>Strateegilise partnerluse definitsioon on toodud Siseministeeriumi kodulehel, tuginedes kodanikuühenduste riigieelarvelise rahastamise korrastamise kontseptsioonile ja „Ühenduste rahastamise juhendmaterjalile“.</p>
--	--	--

<p>MTÜ Maakondlikud Arenduskeskused</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Täpsustada programmi üldmõõdikut „Siseministeeriumi partnerite rahulolu poliitika kujundamisega“ ja selle sihttaset 100% 2. Analüüsida, kas esimese meetme mõõdikud (vähemalt kolm rahastusallikat, annetuste kogusumma ja palgaliste töötajatega MTÜ-de osakaal) on tänases majandusolukorras asjakohased. 3. Analüüsida, kas palgaliste töötajatega MTÜ-de osakaalu võiks võtta majandusaasta aruannete asemel töötamise registrist 4. Lisada tegevuse 1.1 hea näitena „aasta teo“ konkursid. 5. Lisada viide, millele tugineb väide „Kuigi noortest on vene keelt kõnelevad noored rohkemgi kodanikuühiskonda kaasatud kui eesti keelt kõnelevad, jäädes siiski rahvusvahelises võrdluses teistele riikidele alla, teeb edasine elu korrekture“ 6. Ühtlustada läbi dokumendi linkide lisamine – mõnes kohas on viited teksti sees, mõnes joone all, mõnes puudu. 7. Sõnastada lk 5 lõik „Eelnevaga seondult on jätkuvalt...“ järgmiselt: On oluline, et vabaihendused hoiaksid oma sisedemokraatia tervise ja juhtimise korras, mõtestaksid vabatahtlike kaasamise vajaduse ning oleksid suutelised neid mistahes hetkel kaasama. Vabaihenduste rahastamise korrastatumaks muutumine, rahastustingimuste selgus, aruandluse nõuete leebus jm jäätavad vabaihenduste juhtidele rohkem aega sisulisteks tegevusteks ja organisatsiooni arendustööks. Kasutamata on tööandjate potentsiaal vabatahtliku tegevuse tutvustamisel oma töötajatele. Senisest enam tuleks tööandjatel väärtustada töötajate osalemist vabaihenduste tegevustes ja erinevates kampaaniates väljaspool tööaega või luua tingimusi töötajate aja annetamiseks vabatahtlikus tegevuses. Oluline on pöörata tööandjate tähelepanu töötajate kaasamise otsustusprotsessides, pakkudes nii töötajatele osalusdemokraatia kogemust. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Arvestatud Siseministeeriumi partnerite rahulolu on programmi üldmõõdikutest välja võetud. 2. Arvestatud Annetuste kogusumma sihttasemete puhul on lähtud Rahandusministeeriumi pikaajsest majandusprognoosist aastani 2070. 3. Mitte arvestatud Majandusaasta aruannetes on töötajate arv taandatuna täistööajale, töötamise registrist ei saa infot osakoormusega töötajate koormusest. 4. Arvestatud 5. Arvestatud 6. Üldine kommentaar Arvestatud 7. Üldine kommentaar Arvestatud
---	---	---

	<p>8. Jätta ära lk 5 lause teine pool „kui nad ei tegutse vabatahtlike päästjate, abipolitseinike või vabatahtlike merepäästjatena.“</p> <p>9. Täiendada programmi tegevuse 1.1. oodatavaid tulemusi järgmiselt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vabatahtlikke <u>ja nende tegevusi</u> on tunnustatud üleriigiliselt ja maakondlikult • Suurenenud on muukeelsete elanike valmisolek osaleda vabatahtlikus tegevuses • Pakutud on tuge annetuste kogujatele, kes seda soovivad, mitte ainult võrgustiku liikmetele <p>10. Esitada kogukonna definitsioon programmi tegevuse 1.2 peatüki alguses.</p> <p>11. Keelelised kommentaarid PT 1.2 ja PT 1.3 kohta</p> <p>12. MTÜde liikmelisust puudutav osa PT 1.2 tekstis sobib ka PT 1.3 või 1.5 alla. Ettepanek kasutada kogukondade kohta käivat statistikat PT 1.2 juures.</p> <p>13. Täpsustada PT 1.2 kogukonnakeskse lähenemise lõigu mõtet.</p> <p>14. Lisada PT 1.2 mõõdikutesse lisaks külavanematele ka alevikuvanemad</p> <p>15. Täpsustada PT 1.2 mõõdikut „KOVide arv, kus kaasatakse külavanemaid ning toetatakse elanike enda organiseeritud tegevusi“. Kuidas saab ühe näitajaga mõõta kahte asja?</p> <p>16. Tõsta linnaliste asumiseltside ja külaseltside toetamine PT 1.3 alla.</p> <p>17. Laiendada PT 1.2 alatulemust „Peresõbralikud kogukonnad on esile tõstetud ja tunnustatud“ kõigile kogukondadele.</p> <p>18. Selgitada, kust tuleneb vajadus kogukonnakoordinaatori profiiliga ametikoha loomiseks igasse maakonda. Täpsustada koordinaatori rolli ja eesmärki.</p> <p>19. Täiendada PT 1.3 teksti liikmelisuse osas järgmiselt: Uute liikmete otsimisega ei tegele 41% MTÜ-dest, mis on suurem</p>	<p>8. Üldine kommentaar Mõtet täpsustatud.</p> <p>9. Arvestatud</p> <p>10. Arvestatud</p> <p>11. Arvestatud</p> <p>12. Mitte arvestatud Dubleerimise vältimiseks on tekstis ühte mõtet kasutatud ühes kohas.</p> <p>13. Üldine kommentaar</p> <p>14. Arvestatud</p> <p>15. Mitte arvestatud Mõõdik on välja töötamisel, tuginedes Rahandusministeeriumi KOVide teenustasemetega analüüsile.</p> <p>16. Mitte arvestatud Linnaliste asumiseltside ja külaseltside toetamine sobi olemuslikult paremini kogukondade teemasse.</p> <p>17. Arvestatud</p> <p>18. Üldine kommentaar Kogukonnakoordinaatori vajadus tuleneb kogukondade võimendamise probleemikirjeldusest. Koordinaatori roll ja eesmärk täpsustuvad edasise töö käigus.</p> <p>19. Arvestatud</p>
--	--	---

	<p>näitaja kui kui kunagi varem. Samas tuleb senisest aktiivsemalt tegeleda oma praeguse liikmeskonnaga, et ühendus suudaks ajaga kaasas käia ja oma usaldusväarsuse säilitada. Üha olulisemaks muutub vabatahtlike kaasamine vabaühenduste tegevustesse ning vabatahtlikele tegevusvõimaluste pakkumine ja valdkonnapõhiste võrgustike loomine.</p> <p>20. Täiendada PT 1.3 viimast lõiku „Laiemalt ei ole sotsiaalse ettevõtluse...” mõttega, et järelkasv ei ole teadlik <u>vabaühendustest</u> ja sotsiaalsest ettevõttest kui karjäärivalikust.</p> <p>21. Laiendada PT 1.3 sotsiaalsete ettevõtete müügitulu indikaatorit kõigi vabaühenduste ettevõtlustulule.</p> <p>22. Täpsustada, kas sotsiaalse ettevõtluse all peame silmas ainult MTÜ-sid või ka OÜ-sid</p> <p>23. Lisada mõõdikutesse kliendi rahulolu, töötajate arv ja/või mõju saavutamine</p> <p>24. Täpsustada PT 1.3 alatulemust „Vabaühenduste juhtide järelkasvu programm on ellu viidud” -> Vabaühenduste arengu- ja järelkasvu programmid on ellu viidud nii maakondlikul kui ka üleriigilisel tasandil</p> <p>25. Täpsustada, mida on mõeldud alatulemuse „Loodud on ligipääs mõjust lähtuva juhtimise tööriistadele ja koolitustele”</p> <p>26. Asendada PT 1.4 strateegilise partnerluse mõiste järgmisega: Strateegiline partnerlus tähendab, et ministeerium või selle allasutus võimaldab stabiilse ja pikemaajalise rahastuse kodanikeühendustele, kes panustavad vastava valdkonna arengu kavandamisse ja eesmärkide saavutamisse kokkulepitud tegevuste rakendamisel.</p> <p>27. Lisa PT 1.4 mõõdikutesse strateegiliste partnerite arv ja rahaline maht.</p>	<p>20. Arvestatud</p> <p>21. Mitte arvestatud Kuna üks programmi fookus on sotsiaalne ettevõtlus, soovime mõõta eraldi sotsiaalsete ettevõtete müügitulu. Samas on vabaühenduste osa laiemalt käsitletud panusena SKP-sse programmi mõõdikutes.</p> <p>22. Arvestatud</p> <p>23. Arvestatud Töötajate arv sisaldub mõõdikutes, kliendi rahulolu ja mõju saavutamise kohta puudub hea mõõdik.</p> <p>24. Arvestatud</p> <p>25. Arvestatud</p> <p>26. Mitte arvestatud Olemasolev definitsioon annab sama mõtte edasi.</p> <p>27. Mitte arvestatud Strateegiliste partnerite arv ei ole sobiv mõõdik,</p>
--	--	---

	<p>28. Täpsustada, milles erinevad PT 1.4 Ida-Virumaa kogukonnakoordineerija ja PT 1.2 kogukonnakoordinaatori alatulemused</p> <p>29. Laiendada PT 1.4 ümarlaua töö käivitamist kõigisse maakondadesse</p> <p>30. Lisada PT 1.5 usuliste ühenduste statistikat ja analüüsi, mis võiks siin tausta avada.</p> <p>31. PT 1.5 Kas kõik ususektid käivad siia alla või räägime kristlikest väärtustest? Kas toetusi ja tuge saavad taotleda kõik usulised ühendused, sest ühiskond on ju muutunud ja me arvestame sellega?</p> <p>32. Täpsustada PT 1.5 Usuühenduste abistamist - milles seisneb enesekorralduses teostamise abistamine.</p>	<p>seepärast on ka rahaline maht sõltuvuses partnerite arvuga ega anna edasi soovitud mõtet.</p> <p>28. Üldine kommentaar Dubleerinud tegevused on ühendatud üheks.</p> <p>29. Arvestatud</p> <p>30. Arvestatud</p> <p>31. Üldine kommentaar Usulised ühendused on kirikud, kogudused, koguduste liidud ja kloostrid. Riiklike toetusi saava taotleda kõik Eestis tegutsevad ja registreeritud usulised ühendused.</p> <p>32. Üldine kommentaar Enesekorralduse teostamisel abistamine on eelkõige usulise ühenduse nõustamine põhikirja küsimustes, et usuliste ühenduste põhikiri ja tegevus oleksid kooskõlas kehtiva õigusruumiga.</p>
Rahandusministeerium	<p>1. Poliitika kujundamise all on tegevuseks seatud kaardistada kodanikuühiskonna kaasamise hetkeolukord KOV tasemel (täpsustub 2021). Seal ei ole vastutajat märgitud. Soovime teada, kas Siseministeerium plaanib läbi viia vastavat uuringut või on soov kasutada KOV teenustasemetega andmeid?</p> <p>2. Kodanikuühiskonna programmi elluviimisel palume kavandatavate kodanikuühiskonda puudutavate uuringute kaardistuste jms. tegemisel võimalusel koguda andmeid moel, mis võimaldaks teha järeldusi ka regionaalsete erinevuste kohta kodanikuühiskonna arengus. See aitab toetusmeetmeid paremini sihistada ning seada vajadusel täiendavaid alaeesmärke teistes toetusmeetmetes.</p> <p>3. Programmi tegevus 1.2: Võimekad ja hoolivad kogukonnad, üheks oluliseks alatulemuseks perioodiks 2021–2024 on märgitud „Külaseltside tegevus on toetatud“. Tegevuse eest vastutavaks on märgitud Maaeluministeerium ja Rahandusministeerium. Tegevusega seotud programmideks on märgitud Põllumajanduse ja Kalanduse</p>	<p>1. Üldine kommentaar Soovime kasutada KOV teenustasemetega andmeid, vajadusel teha ettepanekuid andmete kogumise täiendamiseks</p> <p>2. Üldine kommentaar Võtame arvesse edaspidi vastavalt võimalustele.</p> <p>3. Arvestatud Vastutajaks on lisatud Maaeluministeerium.</p>

	<p>arengukava 2030 ning kohaliku omaalgatuse programm. Kuigi Rahandusministeerium vastutab kohaliku omaalgatuse programmi (toetusmeede), elluviimise eest, mis kindlasti panustab ka oodatava tulemuse saavutamisse, ei saa Rahandusministeerium olla kogu alatulemuse eest vastutajaks.</p> <p>4. Kogukondade võimestamise tegevusena on seatud „Analüüsitud on õigusakte ning sõnastatud ettepanekud kohaliku tasandi algatuse tegutsemise lihtsustamiseks“ kaasvastutajaks Rahandusministeerium – Soovime teada, kas siin on eesmärk analüüsida kogukonna kaasamise võimalusi reguleerimiseks KOKSis? Kuna Rahandusministeerium on märgitud kaasvastutajaks, siis palume tegevuse tausta enam selgitada.</p> <p>5. On toodud, et „Selleks, et kogukonnakeskset lähenemist ka kodanikuühiskonna arendamisel juurutada, on vajalik, et kohalik omavalitsus määratleks koos kohalike elanikega oma kogukonnad, kogukonnad määratleksid oma esindajad ning KOV kaasaks need esindajad“. Saame aru, et see on erinevas vormis kogukondade kaasamine kohaliku otsustusprotsessi (nt külavanemad, kogukonna esindajad, osavallakogud jne). Soovime teada, kas eesmärk on teavitustegevuste läbiviimine või see on seotud eelpool väljatoodud õigusaktide muudatusega?</p> <p>6. Programmi tegevus 1.4: Läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine, olulisteks alatulemusteks perioodiks 2021–2024 on märgitud „Ida-Virumaale on loodud kogukonnakoordineerija profiiliga töökoht ning laiendatud vabaihenduste nõustamis- ja tugiteenuseid“ ja „Ida-Virumaa vabaihenduste ümarlause töö on käivitatud ja avatud taotlusvoor koosloomeprojektide elluviimiseks“. Tegevuse eest vastutavaks on märgitud Siseministeerium. Seosena teiste programmidega on märgitud Ida-Virumaa programm, milles allmärkuse kohaselt Kodanikuühiskonna programmi elluviimist toetavad tegevused ja raha planeeritakse. Juhime tähelepanu, et kuigi Siseministeeriumi poolt on Rahandusministeeriumile vastavasisuline ettepanek (leida Ida-Virumaa programmi raames toodud tegevustele lisaraha) tehtud, ei ole Ida-Virumaa programmi ega Ida-Virumaa</p>	<p>4. Üldine kommentaar Kavas on analüüsida nii kogukonna kaasamise võimalusi KOKSis reguleerimiseks kui ka laiemalt, kuidas riigieelarvelisi toetusi kogukondadele sihitumalt suunata. Täpsem sisu täpsustub edasise analüüsi käigus.</p> <p>5. Üldine kommentaar Eesmärk on pigem teavitustegevuse läbiviimine ja kogukondade toetamine selles protsessis. Samas ka õigusaktide muudatustega, millest eelmises kommentaaris juttu oli.</p> <p>6. Üldine kommentaar Oleme teadlikud, et Ida-Virumaa programmi ega Ida-Virumaa tegevuskavasse ei ole otsuseid tehtud, kuid soovime juhtida tähelepanu, et need tegevused on programmi otsustega seotud ning saavad ellu viidud, kui vastav rahastus eraldatakse.</p>
--	---	---

	<p>tegevuskavasse nende tegevuste lisamiseks otsuseid tehtud ega vahendeid planeeritud. Seega ei oleks õige Ida-Virumaa programmi nende tegevuste osas rahastusallikana näidata.</p> <p>7. Rahandusministeerium ei pea otstarbekaks täiendavat maksupoliitika uurimist. Aastast 1995 augusti kuust alates on regulaarselt tegeletud annetuste maksusoodustuste küsimusega sealhulgas vähendades vabaihenduste halduskoormust ha annetuste kogumise lihtsustamist. Viimasena jõustus võimalus annetada oma tulumaksu enammakse kohe tuludeklaratsiooni kinnitamisel valida annetuse võimalus heategevuslikule ühingule.</p>	<p>7. Üldine kommentaar Seni tehtud muudatused on alustuseks head, ent siiski on mitmed kitsaskohad, mis puudutavad näiteks juriidiliste isikute ja eraisikute tehtavate annetuste maksusoodustusi.</p>
Riigikantselei	<p>1. On tervitatav, et programmi on seostatud pikaajalise arengustrategia „Eesti 2035“ sihtidega. Juhime tähelepanu, et programm peaks panustama ka sihti „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“, sest nii praegu kui ka tõenäoliselt 2024. ja 2030. aastal on Eesti inimestel võimalik tugevate kodanikuühenduste kaudu osaleda oluliste otsuste tegemisel kõige hõlpsamini ja mõjusamalt. Samuti palume programmis täpsemalt kirjeldada, kuidas programm strateegiliste sihtide saavutamisse panustab, sest praegu ei ole programmil katuseks valdkonna arengukava, mille kaudu oleks võimalik seoseid sihtidega paremini mõista.</p> <p>2. Programmis on esitatud üks meede ja viis programmi tegevust. Kuna programmis on ainult üks meede, siis tasub kaaluda sellele eraldi eesmärgi ja mõõdikute seadmisest loobumist, sest programmi eesmärgi saavutamisse teisi panustavaid meetmeid ei ole.</p> <p>3. Programmi juhtimiskorralduses on seatud aruandekohustus ka programmi „eesmärkidele kaasa aitavatele ministeeriumidele“. Kuigi Riigikantselei meelet on info jagamine ministeeriumide vahel igati tervitatav, siis juhime tähelepanu, et tulemusaruandluse kohustust ei saa laiendada ministeeriumidele, kes programmis ei osale. Seega palume lk 16 kolmandat lõiku parandada.</p>	<p>1. Arvestatud Seos lisatud. Täpsemad seosed kirjeldatakse koostatavas rahvastiku ja sidusa ühiskonna arengukavas.</p> <p>2. Üldine kommentaar Kaalume edaspidi arvestamist.</p> <p>3. Arvestatud</p>
Haridus- ja Teadusministeerium	<p>1. Palume korrastada sõnastust seoses arengukavade/programmide jätkuvusega. Programm ei saa olla antud juhul jätkuvalt kehtivale arengukavale. Kodanikuühiskonna arengukava 2015-2020 jätkustrateegiaks koostatakse Rahvastiku ja sidususe arengukava,</p>	<p>1. Arvestatud</p>

	<p>mille all on üheks programmiks kodanikuühiskonna programm. Kuivõrd nimetatud arengukava on koostamisel, soovitame lisada täienduse, et hetkel lähtutakse programmi koostamisel kuni 2020 kehtivast arengukavast ja Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioonist (EKAK) ning Rahvastiku ja sidusa ühiskonna arengukava valmimisel viiakse kodanikuühiskonna programm sellele vastavaks.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Palume lisada puuduolev rahastamiskava programmi planeerimistasandite lõikes, ilma nii olulise programmi koostisosata on raske programmi terviklikult hinnata. 3. Soovitame üle vaadata programmi eesmärgi, hetkel on programmi eesmärgiks sattunud programmi nimi. Küll aga on programmi eesmärgile viidatud sissejuhatuses ning heaks aluseks on ka sõnastatud visioon. 4. Arusaadavuse huvides soovitame tegevuste nimetused sõnastada tegevuste sisust lähtudes. Hetkel kasutatavad nimetused on enamuses märksõnad vastavate tegevuste oodatavatest tulemustest ning vormistuslikult dubleeritavad vastava tegevuse eesmärgi. 5. Palume lisada iga tegevuse juurde ka kirjelduse ehk info selle kohta, mida selle TERE tegevuse raames sisuliselt tehakse - mida rahastatakse, milliseid sisulisi tegevusi ellu viiakse ning arendatakse. Hetkel ei anna sellist infot ei tegevuse nimetus, olukorra lühianalüüs ega ka alatulemuste tabel, mis toob välja üksikud erineva tasemega ülesanded. (Tegevuse kirjelduse nõude sätestab ka vastavat valdkonda reguleeriv VV määrus.) 6. Juhime tähelepanu, et programm on konkreetse arengukava rakendusdokumendiks ja ei saa sisaldada teisele valitsemisalale suunatud ülesandeid ega suuniseid. Seetõttu ei saa Kodanikuühiskonna programm sisaldada suuniseid haridusvaldkonna arengukava rakendamiseks, näiteks lk 4 „<i>vajadus on tugevamalt lõimida kooliväliseid ja kooli tegevusi</i>“, „<i>tähelepanu tuleb pöörata... arendamisele ühiskonnaõpetuse, õppekava üldpädevuste ning praktikavõimaluste koostoimes</i>“ ja lk 5 „<i>koolid peaksid... ..</i>“. Kui on soovi neid teemaid programmis kajastada, tuleb need koos vastava valdkonna HTMi 	<ol style="list-style-type: none"> 2. Üldine kommentaar Programmi kinnitamisel lisame ka rahastamiskava. 3. Üldine kommentaar Programmi üldeesmärk ongi tugev kodanikuühiskond, mis on ka programmi nimi. 4. Mitte arvestatud Siseministerium kasutab oma programmides oodatavatest tulemustest lähtuvat sõnastust. 5. Mitte arvestatud Üldine kirjeldus, mida TERE tegevuse raames sisuliselt tehakse, on esitatud iga programmi tegevuse sissejuhatuses. Detailsemalt kirjeldades kaob programmilt fookus ja piisav üldistusaste. 6. Üldine kommentaar Teiste valitsemisalade tegevused on programmi toodud tervikpildi andmiseks. Oleme esitanud need viitega, millises haldusalas ja millise programmi raames neid rahadega planeeritakse, vastavalt Rahandusministeriumi ja Riigikantselei juhisteile.
--	--	---

	<p>spetsialistidega koos sõnastada. Käesolevas sõnastuses need aga programmis kajastuda ei saa.</p> <p>7. Juhime tähelepanu, et Haridus- ja Teadusministeerium (HTM) ei saa olla vastutaja kõnealuse programmi eesmärkide täitmisel, kuid hetkel on HTM pandud vastutama nii tegevuse 1.1. kui ka 1.2. tulemuse saavutamise eest. Nii on välja toodud lk 6-7 ja lk 9-10 tabelites pealkirjaga 'Programmi tegevuse oodatav tulemus'. Õppekavade arendus või ka teised HTMi programmide raames elluviidavad tegevused/tulemused ei saa mitte kuidagi olla käesoleva programmi tegevuste alatulemuseks. Siinkohal tuleb piirduda antud programmi alatulemustega ning teiste ministeeriumite tegevused tuleb soovi korral kajastada teisiti.</p> <p>8. Toetame tervikpildi andmiseks teiste ministeeriumide haldusalas elluviidavate olulisemate tegevuste väljatoomist, kui need on esitatud kirjeldavalt koos selge viitega, millises haldusalas ja millise programmi raames neid ellu viiakse. Ülesannete ja/või tegevustena teiste ministeeriumite programmides elluviidavaid tegevusi kodanikuühiskonna programmis dubleerida vastavalt TERE metoodikale ei tohi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Näiteks tegevuse 1.1. puhul tuleb eemaldada tabelist HTMi vastutada olevad tegevused ning selle asemel lisada peale tabelit alljärgmine lõik: Lisaks Siseministeeriumi tegevustele on ka Haridus- ja Teadusministeerium oma programmides kavandanud tegevusi, mis on suunatud kodanikukasvatuse ja -aktiivsuse suurendamisele. Üldharidusprogrammi raames on uuendamisel sotsiaalainete ainekavad, millega toetatakse demokraatia ja kodanikupädevuste tõhusamat kujundamist koolis (mh arvestades ka kodanikuühiskonna arengukava ja avatud valitsemise partnerluse tegevusi). <p>Noortevaldkonna programmi raames toetab HTM tegevusi, mis aitavad kaasa noorte osalusvõimaluste tagamisele kohalikul tasandil ja vabatahtlikule tegutsemisele kogukonnas.</p>	<p>7. Üldine kommentaar Vt kommentaar p 6.</p> <p>8. Üldine kommentaar Vt kommentaar p 6. Lisaks kinnitame, et tegevusi ei ole mõeldud rahadega dubleerivalt programmis planeerida.</p>
--	---	---

	<p>Kogukonnapraktika on üks kodanikuhariduse programmidest, mille raames on noortel võimalik osaleda vabaühenduste töös ning mis seob kohalikul tasandil formaalhariduse ja vabaühenduste koostöö. Täiendavalt toetavad õpilaste teadlikkuse kasvu ühiskonnaõpetuse tunnid ning koolide poolt pakutavad projektid.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tegevus 1.2 puhul vastavalt: Lisaks Siseministeeriumi tegevustele programmi raames tegeleb Haridus- ja Teadusministeerium Noortevaldkonna programmi raames kohalikul tasandil noorte osaluse arendamisega. Noorte otsustusprotsessidesse kaasamise ja osalusvõimaluste laiendamise kaudu toetatakse aktiivse kodanikkonna kujunemist. Täiskasvanuhariduse programmi raames toetatakse täiskasvanute (sh vanemaealiste) aktiivset osalemist elukestvas õppes. <p>9. Lk 18 välja toodud programmi juhtimiskorralduse osas soovime juhtida tähelepanu, et Haridus- ja Teadusministeerium on valmis ka tulevikus toetama oma tegevustega kodanikuühiskonna eesmärkide saavutamist, kuid me ei toeta programmide ametlikku kooskõlastamist ministeeriumite vahel, v.a. ühisprogrammide puhul. See tekitab juurde olulisel määral iga-aastast halduskoormust ning seda ei näe ette ka vastavat valdkonda reguleeriv Valitsuse määrus.</p> <p>10. Samuti soovime juhtida tähelepanu, et kui tulemusaruandluse raames oodatakse infot ka Haridus- ja Teadusministeeriumi programmide raames elluviidavate tegevuste kohta, mis toetavad kodanikuühiskonna eesmärkide saavutamist, ei ole seda kindlasti võimalik esitada 1. veebruariks. Nimetatud tegevusi käsitletakse vastavates HTMi tulemusvaldkondade aruannetes, mille projektid valmivad vastavalt Rahandusministeeriumi poolt edastatavale ajakavale (eeldatavalt 1. märtsiks) ning oleme valmis seda infot siis jagama.</p> <p>Detailsemad märkused</p> <p>1. Lk 1 palume kaaluda ümbersõnastamist lauses „<i>osalevad eri vanuses Eesti elanikud ühiskondlikus elus ja kodanikuhariduses</i>“, kuna hetkel ei tule</p>	<p>9. Arvestatud Sõnastust kohendatud.</p> <p>10. Arvestatud. Muudame aruandluse korraldust, et saaks aruannet puudutavates tähtaegades paindlikumalt kokku leppida aasta jooksul. Samas juhime tähelepanu, et läbipaistva planeerimise huvides on oluline, et info ka HTMi panusest siseturvalisuse valdkonda oleks võimalik kindlate ajavahemike tagant terviklikult saada näiteks HTMi enda aruannetest.</p>
--	--	---

	<p>lause mõte, arvestades kodanikuhariduse definitsiooni lk 3 alamärkuses, välja. Alternatiivina võiks definitsiooni lisada lk 1 kodanikuhariduse esmakordse mainimise juurde, et vältida eksliku seose tekkimist (formaal)haridusega.</p> <p>2. Lk 3-4 on tegevuse 1.1. all välja toodud kodanikuhariduse teema. Hetkel jääb kodanikuhariduse definitsioonist lähtudes arusaamatuks, miks on välja toodud vaid koolidega seonduv ning vaid HTMiga seotud algatused ja programmid. Palun täiendada programmi vastavalt Siseministeeriumi poolt kavandatavate tegevustega.</p> <p>3. Lk 4 jääb tekstist „Väljaspool kooli ja koolidega koostöös pakutakse“ arusaamatuks, kes pakub nimetatud võimalusi ja millisele sihtgrupile. Palume selles osas teksti täiendada.</p> <p>4. Samuti jääb lk 4 väljatoodud programmide osas arusaamatuks, miks on just need programmid välja toodud. Nimekirja võiks täiendada näiteks Kaubandus-Tööstuskoja programmiga "Tööle kaasa", Balti Suveakadeemia jne algatustega.</p> <p>5. Palume selgitada, millele põhineb väide lk 4: „<i>Samal ajal on paljud koolivälised programmid killustunud, poliitilise kodanikuosaluse teemad vähe kaetud ning kodanikuhariduse pakkumine pole seotud kooli igapäevaeluga</i>“ ning milline peaks olema sellele vastavalt soovitud olukord tulevikus. Kuna lauses on koos 3 väidet, palume selgitada, kas on läbi viidud mõni uuring/analüüs, mis antud väiteid kinnitaks.</p> <p>6. Palume üle vaadata kodanikuharidust puudutava teksti struktureerimise (lk 4), kuna arusaamatuks jääb hüpe kooliga seotud teemadelt kauni kodu ja aasta küla konkurssidele.</p> <p>7. Lk 4 ja lk 8 on kasutatud 2017.a eurobaromeetri uuringu tulemusi. Juhime tähelepanu, et programmis kajastatud trendid võivad olla moonutatud ning seetõttu soovitame kasutada uuemaid siseriiklikke uuringuid kodanikuaktiivsuse ja kaasatuse osas. Eurobaromeetri andmetel on 2017.aastal võrreldes 2014. aastaga vähenenud 9 protsendipunkti võrra nende noorte osakaal, kes ütlesid, et nende vabatahtlikuna osalemine mõjutab KOV tasandit aga 18 protsendipunkti võrra kasvanud nende noorte osakaal, kes ütlesid, et nende osalus mõjutab muutusi riigi tasandil. Selle taustaks võib olla</p>	<p>1. Arvestatud Sõnastust täpsustatud.</p> <p>2. Arvestatud Sõnastust täpsustatud.</p> <p>3. Arvestatud Sõnastust täpsustatud.</p> <p>4. Arvestatud Sõnastust täpsustatud.</p> <p>5. Üldine kommentaar Tegemist on programmi koostamise käigus aktiivse elaniku töörühmast välja tulnud järeldusega, kus osales ka HTMi esindaja.</p> <p>6. Arvestatud Sõnastust täpsustatud.</p>
--	---	--

	<p>asjaolu, et 2017 II poolaasta oli Eesti EL eesistuja, mis aktiivsed noored tõmbas üle-eestiliste ettevõtmiste juurde. Ning lisaks võis noorte taju oma osaluse mõjust muuta eesmisev haldusreform, kui ei olnud selge, mis ja kuidas KOV tasandil edaspidi toimub. Seega saab alles järgmise samalaadse baromeetri tulemustest teada, kas muutus on ühekordne või püsiv. Vabatahtlikus tegevuses noorte osakaalu suurendamiseks on vajalikud ja olulised mõlemad suunad - nii KOV tasandi kui üleriigilist mõju avaldavate tegevuste rakendamine.</p> <p>8. Lk 4 on viidatud Balti Uuringute Instituudi uuringule, tuues välja, et <i>„eesti suhtluskeelega inimeste hulgas on vabatahtlikus tegevuses osalemise määr jätkuvalt oluliselt kõrgem (52% vs. 44%) kui venekeelsetel“</i>. Rahvusvaheline kodanikuhariduse uuring ICCS 2016 ja ka varasemad ICCS uuringud on näidanud väga suurt erinevust ja lõhet eesti ja vene õppekeele koolide õpilaste arusaamades. Vene õppekeele koolide õpilaste ühiskonna-alaste teadmiste tase jääb madalamale eesti õppekeele koolide omast. Kui Eesti õpilaste hoiakud soolise võrdõiguslikkuse osas on aastatega pidevalt paranenud, siis vene õppekeele noortel püsivad soolised stereotüübid visamalt. Soovitame kaaluna ka nimetatud uuringud viidatud peamiste probleemide kajastamist.</p> <p>9. Juhime tähelepanu, et lk 5 puuduvad perioodi täpsustavad aastaarvud järgnevas lauses: <i>„Vabatahtlikus tegevuses osalenud inimeste osakaal on samal perioodil küll 31%-lt kasvanud 49%-ni, kuid samal ajal on regulaarsete vabatahtlike osakaal 34%-lt langenud 26%-ni“</i>.</p>	<p>7. Arvestatud Sõnastust täpsustatud, kus võimalik. Kuna selles küsimuses pole paremaid siseriiklikke andmeid, on olukorrajelduse juures asjakohane kasutada Eurobaromeetri andmeid.</p> <p>8. Arvestatud</p> <p>9. Arvestatud</p>
Tartu linnavalitsus	1. Selgelt esitleda programmi tekstis kasutatud mõisted. Programmis kasutatakse läbivalt mõistet <i>vabaihendus</i> , kuid ei ole näidatud selle	1. Arvestatud

	<p>seost kehtivate õigusaktidega, kus on kasutusel mõisted <i>mittetulundusühing</i> (mittetulundusühingute seadus), <i>sihtasutus</i> (sihtasutuste seadus), <i>seltsing</i> (võlaõigusseadus). Seejuures mõistet <i>seltsing</i> ei kasutata dokumendis kordagi, kuigi noorsootöö ja kultuuri valdkonnas on see aktsepteeritud kohaliku omaalgatuse struktureerimise viis. Ka Siseministeeriumi koduleheküljel on väidetud, et Eestis tegutseb ligikaudu 500 seltsingut.¹ Mõnel juhul on dokumendis kasutusel <i>kodanikuühenduse</i> mõiste. Ei selgu, kuidas <i>kodanikuühendus</i> erineb <i>vabaühendusest</i> ja kuidas need mõisted on seotud <i>mittetulundusühingu</i> mõistega.</p> <p>2. Programmi teksti osas märkida ära, et kogukondlik aktiivsus avaldub mitte üldisel tasandil poliitikakujundamises, vaid valdkondlikult, nt kultuuris, keskkonnakaitstes, sotsiaaltoetuses jm. Arvestades, et programmi sissejuhatavas osas tõstetakse esile, et programmi peamine erinevus eelmiste valdkonna arengudokumentidega on poliitika kujundamises osalemise asemel keskendumine inimeste ja kogukondade aktiivsusele, on oluline, et programmi olukorda kirjeldavates tekstiosades tuuakse esile kogukondliku aktiivsuse tähtis tunnus: valdkondlik suunatus.</p> <p>3. Kajastada programmi üldosas, programmi tegevuste taustainfos ja programmi tegevustes (alatulemustes) selgelt tõsiasia, et kodanikualgatus ei avaldu mitte üksnes institutsioonides või vabatahtlikuna töötamises institutsioonide juures, vaid on sageli individuaalne ühekordne initsiatiiv. Seetõttu tuleks pöörata programmis tähelepanu järgmistele aspektidele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • individuaalset initsiatiivi võimaldavate veebikeskkondade nagu rahvaalgatus.ee ja osale.ee arendamine; • individuaalsete või mitteformaalsete väikegruppide kohalike algatuste toetamine (näitena vt väga madala institutsionaliseeritusse nõudega noorteprojektide programmi Nopi Üles!, Tartu Noorsootöö Keskuse noorte omaalgatusprojektide programm vm); • kodanike pädevuse arendamine meelevaldustel vms avalikul viisil oma seisukohti ühiskonnas esile tuua. 	<p>2. Arvestatud</p> <p>3. Arvestatud</p>
--	--	---

	<p>4. Täpsustada programmi teksti mõnedes ebaselgetes aspektides:</p> <ul style="list-style-type: none"> • „Loodud on võimalused vabatahtliku tegevuse arvestamiseks asendusteenistuses“ – ei ole selge, kuidas on kavas muuta praegu toimivat regulatsiooni; • „Arukate külade (smart villages) algatust on levitatud“ – ei ole selge, miks ei peeta võrdväärselt oluliseks arukate linnade (smart cities) liikumist; • „Vabatahtliku sõbra arenguprogramm on ellu viidud“ – soovime asendada „Kvaliteedimärgise „Vabatahtliku sõbra märk“ arenguprogramm on ellu viidud“ vältimaks teemaga mitte kursis oleva lugeja arusaamatust; • „Nn ühiskondliku aktiivsuse kooli katseprojekt on Ida-Virumaal korraldatud“ – ei selgu, millega on tegu ja miks see peaks toimuma Ida-Virumaal; • „Linnaliste asumiseltside tegevus on toetatud“, „Külaseltside tegevus on toetatud“ – nii linnaosaselts kui külaselts on ilmselt asumiseltside alaliigid, soovime mõisted täpsustada; • „Palgaliste töötajatega MTÜ-de osakaal“ - meetme mõõdikuna viitab see soovile arendada mittetulundusühinguid kui ettevõtluvormi, mida ülejäänud programmi tekst ja sihiseaded esile ei too, seega on selle mõõdiku kasutamine kaheldava väärtusega. Kui mõõdikut kasutada, siis peaks olema selge, kas oluline on palgaliste töötajate arv taandatuna täistööajale, kas täistööajale taandatuna peab olema vähemalt üks palgaline töökoht ning kas on tähtsust lepingu vormil (tööleping või võlaõiguslik leping). <p>5. Muuta põhjalikumaks programmi tegevuse 1.5 „Usuvabadus on kehtiva õiguskorra raames tagatud“ tekstiosa, mõõdikuid ja tegevusi (alatulemusi). Hetkel langeb see programmi osa hetkeolukorra statistika puudumise ning üldise lühiduse tõttu programmi stiilist välja.</p> <p>6. Kaaluda programmi tekstis toodud hinnangute asjakohasust. Näited: „Eesti tase on püsinud aastaid samal 2.0-2.1 punkti tasemel, mistõttu on programmis sihiks elujõulisuse märkimisväärne parandamine aastaks 2030.“ – märkimisväärseks peetakse tabeli põhjal liikumist</p>	<p>4. Osaliselt arvestatud Tarkade linnade algatus ei keskendu teadaolevalt kogukondade võimestamise teemale, küll aga keskendub tarkade külade algatus. Muus osas ettepanekutega arvestatud, sõnastust täpsustatud.</p> <p>5. Arvestatud</p> <p>6. Osaliselt arvestatud Teksti on täiendatud seal, kus võimalik ja asjakohane. Mõõdikuid täpsustatud.</p>
--	---	---

	<p>hinnangult 2,1 hinnangule 1,9; „Siht on partnerite saajaprotsendiline rahulolu poliitika kujundamisega.“ – rahuloluhinnang sõltub partneri ootusest, saajaprotsendilise rahulolu ei ole objektiivse rahuloluküsitluse puhul realistlik; „/---/ eesti suhtluskeelega inimeste hulgas vabatahtlikus tegevuses osalemise määr jätkuvalt oluliselt kõrgem (52% vs. 44%) kui venekeelsetel“ – 8 % vahe hindamine oluliseks erinevuseks on liialdus; jts.</p>	
Eesti Keskkonnaühenduste Koda	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kui võrrelda 2015-2020 arengukavaga, siis seekord on lisandunud üks keskne eesmärk/tegevus (üks viiest), mida varasemalt pole üldse markeeritud, "...on usuvabadus kehtiva õiguskorra raames tagatud." Paluks küsida, kas uue programmi koostamisel on mingist analüüsist selgunud, et usuvabaduse tagamisega on olukord halvemaks läinud, et seda eraldi peaks rõhutama? Sealsamas lk 14 öeldakse, et usuvabaduse tagamisega probleeme pole. 2. Lk 7, kus on liikmelisuse statistika, tekitab see lause segadust "Eesti MTÜdel on 2018. a lõpu seisuga kokku ligi 736 000 (sisaldab korduvaid liikmeid), usulistel ühendustel 246 000 (sisaldab korduvaid liikmeid) ning Eesti Evangeelse Luterliku Kirikul (EELK) umbes 160 000, koos väliseestlastega 180 000 liiget". Selle 736 000 sees on ilmselt korteri- ja garaaziühistute liikmed, nende liikmete arvu võiks sulgudes eraldi välja tuua, et näha "päris" MTÜde arvu. EELK (mis on juriidiliselt MTÜ) tuleks arvata teiste usuliste ühenduste sekka, ei näe põhjust, miks neid eraldi välja tuua - statistikas ei peaks kajastama väliseestlastest liikmeid. 3. Peale selle katke "30% vabaühendustest teeb täna koostööd rahvusvahelises ulatuses" ei paista kavas kusagil, et võiks soosida seda, et Eesti kodanikuühiskond võiks globaalset panustada ja rahvusvahelist- ja arengukoostööd teha, meie teadmisi ja kogemusi eksportida, et riik võiks kaasrahastusega appi tulla, kui välismaalt raha "tuuakse" jne. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Üldine kommentaar Usuvabaduse programmiline tegevus lisandus ühelt poolt tegevuspõhise eelarve (TERE) planeerimisega. Teiselt poolt on usuliste ühenduste tegevus samuti kodanikuühiskonna osa, seega on ka kodanikuühiskonna programm nende tegevuse kajastamiseks loogiline koht. 2. Arvestatud 3. Üldine kommentaar Rahvusvahelise koostöö olulisus on kirjeldatud programmi tegevuse 1.3 olukorrajelduses.
Kaitseliit	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lisada lk 4 peale MTÜ Eesti Külaliikumine näidet lõik järgmises sõnastuses : "Kaitseliit, sealhulgas Naiskodukaitse, Kodutütred ja Noored Kotkad, pakub oma arengukavas 2030 ettenähtud eesmärkide suunas liikudes pikaajalise kaasumise võimalusi riigikaitseks kõigile 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Osaliselt arvestatud

	<p>elanikkonna eagruppidele. Kaitseliidu tegevus on suunatud laiale spektrile tegevustele, see on kogukondi väärtustav. Kaitseliidu vabatahtlikud on ühiskonna tegusad liikmed, kelle kompetentside kaasamisel on võimalik tagada ühiskonna stabiilsust ja suurendada turvalisust ning heaolu. Tegevust ei pakuta ainult liikmetele, vaid paljud üritused ja ettevõtmised tehakse koostöös ja avatult sotsiaalsete partneritega, ning vabatahtlike panusel tehtud töö vilju saab ühiskond tagasi. Paljude koolitus-, spordi- jmt ürituste kõrval on eristuv ettevõtmine Naiskodukaitse initsiatiivil loodud äpp "Alati valmis!".</p> <p>2. Lisada lk 6 alalõiku "Erinevaid töötajate vabatahtlikku tegevust soodustavaid meetmeid on tutvustatud ja levitatud" seotud osapooleks Kaitseliit, kui võrd kogu meie tegevus ja sellega seotud teavitustöö loob Eesti elanikele võimalus kaasumiseks vabatahtliku tegevusega.</p> <p>3. Lisada lk 6 alalõiku "Vabatahtlike on tunnustatud üleriigiliselt ja maakondlikult" samuti seotud osapoolena Kaitseliit, sest meil on tunnustusüritused muutunud traditsioonideks.</p> <p>4. Lisada lk 6 alalõiku "Vabatahtlikus tegevuses ja annetamiskampaaniates osalemist kui meeskonnatöö formaati on levitatud" ka seotud osapoolena Kaitseliit, sest meil on nii Anname Au kampaaniat kui vabatahtliku tegevuse meeskonnatöö formaati viljeletud ning see on jätkuv tegevus.</p>	<p>7. Arvestatud</p> <p>8. Arvestatud</p> <p>9. Mitte arvestatud Siin on seotud osapoolte all mõeldud mitte neid organisatsioone, kes oma meeskonnas vabatahtlikku tegevust meeskonnatöö formaadina kasutavad, vaid neid osapooli, kes (kaas)vastutavad selle meetodi laiendamise eest.</p>
Eesti Leader Liit	<p>Teeme ettepaneku, et kogukonnalähenedamise (CLLD) kasutamine peaks olema siin vähemalt samasuguse oodatava tulemusena välja toodud nagu <i>smart village</i> algatus, aga ilmselt mitte sama eesmärgi all (Programmi tegevus 1.2: Võimekad ja hoolivad kogukonnad), vaid pigem 1.4 Läbipaistev ja kaasav poliitikakujundamine näiteks nii:</p> <p>Mõõdik - kogukonnameetodil (ja kaasava eelarve meetodil) jagatava avaliku raha %</p>	<p>Osaliselt arvestatud Lisatud alatulemus „Analüüsitud ja laiendatud on kogukondliku lähenedamise (CLLD, kaasav eelarve) kasutamise võimalusi riigieelarveliste toetuste jagamiseks“</p>

	<p>Olulisemad alatulemused perioodiks 2021-2024: Kogukonnameetod on lisaks Maaelu arengu ja Kalandusfondile võetud kasutusele ka teiste rahastusmeetmete puhuks</p> <p>Vastutaja: Rahandusministeerium / Seotud osapooled: teised ministeeriumid</p>	
Vabaühenduste Liit	<ol style="list-style-type: none"> 1. Täpsustada, kes tegeleb poliitika kujundamise kvaliteedi mõõdiku välja töötamisega 2. Täpsustada kodanikuühiskonna definitsiooni: sõnastikus oli "vahel loetakse", see lause siin on pigem segadusseajav. mina eelistaks sõnastikust teist tähendust kui ühiskonnakorraldust, mitte et KÜd samastada vabakonnaga. 3. Lisada programmi viide Aktiivsete Kodanike Fondile järelkasvu arendamisel 4. Lisada programmi seos Annetame Aega algatusega 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Arvestatud 2. Arvestatud 3. Arvestatud 4. Arvestatud
Sotsiaalministeerium	<ol style="list-style-type: none"> 1. Programmi tegevus 1.2: Võimekad ja hoolivad kogukonnad sissejuhatavas lauses kirjeldate kogukonnakeskse lähenemise mõistet ning keskendute sealjuures kogukonnale kui teatud piirkonnas elavale teatud sotsiaalsete suhete võrgustikuga seotud inimeste rühmale (allmärkus 21). Pöörame tähelepanu, et on ka muudel alustel seotud inimeste rühmi, kellel on ühiseid probleeme ja ootusi nende lahendamise suhtes (nt spetsiifiliste erivajadustega/puudega inimesed, eakad, seksuaalvähemused, naised jm). Teeme ettepaneku käsitleda kogukondade teemat toodust avaramas tähenduses, seda nii tegevuste kui mõõdikute planeerimisel. 2. Programmi tegevus 1.2: Võimekad ja hoolivad kogukonnad kirjeldate ka kogukondadesse panustamise olulisust ning selle lisandväärtusi (lk 7). Arvame, et oluline oleks välja tuua ka tervist toetava elukeskkonna tekke toetamise. Läbi selle luuakse eeldused rahvastiku tervise seisundi paranemisele, mis omakorda aitab kaasa aktiivsete ja võimekate kogukondade tekkele. 3. Programmi tegevus 1.2: Võimekad ja hoolivad kogukonnad juures märgite, et mitmed selle suuna tegevused on kaetud teistes 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Arvestatud 2. Arvestatud 3. Arvestatud

	<p>arengukavades ja programmides ning panustavad näiteks elukvaliteeti (lk 8). Palume sealhulgas ära märkida ka rahvastiku tervise arengukava (RTA), mille eesmärk on samuti toetada tervist toetavat elukeskkonda ning tervislikke valikuid. RTA koostamisel on kohaliku tasandi kaasamine olnud oluliseks märksõnaks ning nende vajadustega tuleb arvestada ka tervisedenduse arendamisel. Sotsiaalministeerium on juba aastaid tunnustanud igast maakonnast ühte isikut, organisatsiooni või ettevõtmist, kelle tegevuse näol on kohalikus kogukonnas olnud tegu olulise tervist edendava tegevusega. Eeldatavasti jätkub tunnustamine ka tulevikus.</p> <p>4. Programmi tegevuses 1.3: Võimekad vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted olete lk 11 paksus kirjas välja toonud, et puudub üldine statistika, mis võimaldaks ühiskondlike probleemide ulatust adekvaatselt hinnata – näiteks kui suurt muutust ühe või teise meetodi kasutamine kaasa tuua võiks. Juhime tähelepanu, et lause teises pooles kirjeldatu iseloomustab pigem probleeme meetmete mõju- ja tõenduspõhisusega, mitte ei ole seotud ühiskondlike probleemide ulatust iseloomustava statistika puudumisega. Palume sõnastust täpsustada, et oleks arusaadav, mida täpsemalt probleemiks peetakse.</p> <p>5. Kuna mõned programmi mõõdikud on alles väljatöötamisel, siis pole selge, mida ja kuidas mõõtma hakatakse. Palume meid kursis hoida väljatöötamisel ja täpsustamisel olevate mõõdikute edasise protsessiga või saata need enne programmi kinnitamist tagasiside saamiseks. Võttes arvesse ka asjaolu, et kodanikuühiskonna organisatsioonid tegutsevad kõigis poliitikavaldkondades, oleme seisukohal, et mõõdikute valikul tuleks eelistada laiema hõlmavusega mõõdikuid ühe ministeeriumi (nt Siseministeeriumi) põhiste ning vajaduse korral luua (lisa)võimalused nende regulaarseks seireks (nt regulaarsete küsitlusuuringute kaudu).</p> <p>6. Kahjuks ei saa hinnata planeeritavate tegevuste rakendamise tõenäosust, sest programmi juurde ei ole lisatud rahastamiskava. Hetkel puudub ülevaade, kui palju sõltub programmi elluviimine eelarvest ning kui suur on tõenäosus, et vajaliku eelarve mittesaamisel jäävad programmi eesmärgid saavutamata.</p>	<p>4. Arvestatud</p> <p>5. Üldine kommentaar</p> <p>6. Üldine kommentaar Programmi kinnitamisel lisame ka rahastamiskava.</p>
--	---	--

<p>Eesti Noorteühenduste Liit</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leiame, et usuühendustel on tähtis roll vabaühenduste valdkonnas, pakkudes olulisi teenuseid. Usuvabaduse tagamine on ühes mõtte- ja südametunnistusvabadusega avatud ja kaasava demokraatliku ühiskonna üks alusväärtusi. Usuvabaduse kaitsel seisab ka Eesti ühiskond silmitsi mitmete probleemidega nagu ebavõrdne kohtlemine, ühe religiooni eelistamine teistele, usuline sallimatus jne. ENL on seisukohal, et uue tegevusvaldkonna lisamine eeldab põhjalikku ning sisulist arutelu ja konsulteerimist kõikide dokumendi ettevalmistamisega seotud osapooltega. ENL avaldab täiendavat soovi olla edaspidi teadlik ja kaasatud sarnaste muudatuste protsessi. 2. ENL soovib teha täiendusettepaneku täiendada lk 3 lõiku allajoonitud lausega: "Oluline teema on Eesti inimeste riigiidentiteet ja kodanikuteadmised ning neid edendav kodanikuharidus, mis aitab kaasa kodanike paremale osalemisele poliitikas ja oluliste otsuste langetamises. Väljaspool kooli ja koolidega koostöös pakutakse teatud võimalusi kodanikuhariduse omandamiseks – nii toimib näiteks Kogukonnapraktika algatus, Ettevõtlik kool ja Junior Achievementi ettevõtlusõpe. Samuti tegeleb kodanikuharidusega oma valdkonnas Kaitseministeerium koos Kaitseleiiduga „Isamaalise hariduse programmis. <u>Väljaspool kooli on võimalik kodanikuharidust omandada ka osaledes noorteorganisatsioonide, -ühingute ja -volikogude töös.</u>" 3. ENL soovib teha parandusettepaneku lk 5 lausesse ja sõnastada see järgmiselt: "<u>Annetused aitavad vabaühendustel tõsta huvikaitsetegevust, sest eraldi huvikaitse suutlikkusele on rahastust pigem keeruline leida.</u>" 4. Asendusteenistuse võimaluste laiendamine on positiivne, kuid ENLil tekib küsimus - kas loodavate vabatahtlike tegevuste suurendamine tähendab võimalust teostada asendusteenistust rohkemates asutustes nagu näiteks noorsootöökeskused, Euroopa vabatahtlik teenistus, teised riigiasutused jne? 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Üldine kommentaar Usuvabaduse programmiline tegevus lisandus ühelt poolt tegevuspõhise eelarve (TERE) planeerimisega. Teiselt poolt on usuliste ühenduste tegevus samuti kodanikuühiskonna osa, seega on ka kodanikuühiskonna programm nende tegevuse kajastamiseks loogiline koht. 2. Arvestatud 3. Arvestatud 4. Üldine kommentaar Täpsem sisu selgub edasise analüüsi käigus.
-----------------------------------	--	--